
Friidrottaren

12

Abeba Aregawi och hennes dopingärende – några praktiska reflektioner

KARL OLE MÖLLER

Under våren och försommaren 2016 biträdde jag friidrottaren Abeba Aregawi i hennes dopingärende. Dopinganklagelserna väckte stor uppmärksamhet i media. Många friidrottsexperter och sportjournalister dömde Abeba Aregawi på förhand och menade att detta var en av de största skandalerna någonsin inom svensk friidrott. Dopingkommissionen (DopK) drog slutligen tillbaka dopinganklagelserna i juli 2016. Trots att Abeba Aregawi inte längre var anklagad för någon dopingförseelse fick hon inte representera Sverige vid OS i Rio de Janeiro i augusti 2016.

Abeba Aregawis dopingärende fick mig att fundera på några rent praktiska aspekter ur idrottarens synvinkel, när han eller hon anklagas för doping. För doping gäller mycket detaljerade bestraffningsregler i idrottens egen bestraffningsordning, som jag endast översiktligt kommer att redogöra för nedan. Min artikel utgör inte ett försök att beskriva gällande rätt inom doping, jag vill bara förmedla några tankar från idrottarens perspektiv, som står anklagad i ett uppmärksammat dopingärende. För den som vill fördjupa sig i ämnet doping och dess svenska bestraffningsregler hänvisas till exempelvis *Idrottens bestraffningsregler*, sjätte upplagan, av Anders Hübinette och Krister Malmsten, och *Påföljdsregler enligt det nya antidopingreglementet*, Anders Hübinette (IdrJurFör 2015).

Bakgrund

Abeba Aregawi är en etiopisk medeldistanslöpare med svenskt medborgarskap, som sedan hösten 2012 tävlade för Sverige. År 2013 vann hon sin specialdistans på 1 500 meter (guld) både på inomhus-EM i Göteborg och på VM i Moskva.

Vid en dopingkontroll (utom tävlan) i Etiopien den 12 januari 2016 lämnade Abeba Aregawi ett positivt analysresultat för substansen meldonium, en s.k. icke specificerad substans upptagen på World Anti-Doping Agency's (WADA) dopinglista 2016 med verkan från den 1 januari 2016, dvs. 12 dagar före den aktuella dopingkontrollen. Det fanns inget att anmärka mot själva dopingkontrollen eller analyser och hantering av dopingprovet.

Den 11 februari 2016 fick Abeba Aregawi underrättelse från det Internationella Friidrottsförbundet (IAAF) om det positiva analysresultatet, vilken dopingförseelse som hon hade begått, hennes rätt att begära analys av B-prov etc. Hon accepterade omgående en interimistisk avstängning i avvaktan på att ärendet skulle avgöras slutligt. Det efterföljande B-provet bekräftade A-provet (dvs. förekomst av meldonium). Hon avbröt all sin träning och ställde inte upp i bl.a. Globengalan i februari 2016, som var en förberedande tävling inför kommande VM i USA i mars 2016. Sveriges Olympiska Kommitte (SOK) meddelade i slutet av februari 2016 att hon p.g.a. det positiva dopingtestet tillfälligt förlorade förhandsuttagningen till OS i Rio de Janeiro 2016. Dessutom drog SOK in sitt ekonomiska och medicinska stöd med omedelbar verkan. Även hennes klubb (Hammarby IF Friidrott) avslutade sitt samarbete med henne.

Dopinganklagelserna mot Abeba Aregawi väckte stort massmedialt intresse och blev närmast en följetong i media under våren och försommaren 2016. Under våren 2016 avstängdes hundratals internationella idrottare sedan de ertappats med meldonium i kroppen, bl.a. tennisstjärnan Maria Sharapova. Många av dessa idrottare hävdade att de tagit meldonium innan substansen blev förbjuden den 1 januari 2016.

Aregawis försvar mot dopinganklagelserna var att hon inte haft någon vetskap om att hon intagit substansen meldonium. Såvitt hon kände till hade hon endast ätit olika vitamintillskott, vilket hon öppet deklarerat vid dopingkontrollen med angivande av respektive vitamintillskott. I efterhand förstod hon dock att hon – under senare delen av hösten 2015 – vid något tillfälle tagit meldonium, i tron om att det var ett vitamintillskott som hon tillhandahållits. Men under alla förhållanden hade hon inte intagit meldonium efter det att substansen införts på WADA:s dopinglista den 1 januari 2016.

IAAF lämnade därefter över ärendet till DopK för vidare hantering och eventuell anmälan om bestraffning hos Dopingnämnden (DoN) i enlighet med Idrottens Anti-dopingreglemente (IDR).

Under april 2016 utfärdade WADA nya rekommendationer för meldonium avseende de specifika fall där idrottaren hävdade att substansen tagits före den 1 januari 2016 (<https://wada-main-prod.s3.amazonaws.com/resources/files/wada-2016-04-12-meldonium-notice-en.pdf>). Det hade nämligen visat sig att WADA saknade tillförlitlig vetenskaplig information om när substansen faktiskt försvann ur kroppen, dvs. om idrottaren hade tagit meldonium före eller efter den 1 januari 2016. WADA hade vid den här tiden påbörjat vetenskapliga studier avseende avsöndringen av meldonium och resultaten skulle tillkännages av WADA så snart dessa studier slutförts. De initiala studier som WADA utfört hade dock visat att låga koncentrationer av meldonium kunde förekomma i kroppen i flera veckor, och till och med månader.

Baserat på WADA:s ovannämnda rekommendationer från april 2016 friade bl.a. Internationella Tennisförbundet (ITF) tennisspelaren Sergey Betov på grund av hans låga koncentration av meldonium i dopingprovet. Betov hade lämnat ett positivt dopingprov den 21 januari 2016 och avstängts interimistiskt. Koncentrationen i hans dopingprov var mycket låg (136 ng/ml). ITF friade alltså Betov i början av maj 2016 och han kunde omgående börja tävla igen.

Abeba Aregawi testades positivt för meldonium den 12 januari 2016, dvs. endast 12 dagar efter införandet av substansen på WADA:s dopinglista 2016. Koncentrationen i hennes dopingprov var så låg som 30 ng/ml (att jämföra med Betovs analysprov på 136 ng/ml). Som WADA angivit i sina ovannämnda rekommendationer kan så låga koncentrationer som tiotals ng/ml finnas kvar i kroppen under flera månaders tid.

Trots WADA:s rekommendationer från april 2016 anmälde DopK Abeba Aregawi till bestraffning hos DoN den 20 juni 2016, fyra månader efter den interimistiska avstängningen i februari 2016. DopK yrkade i sin anmälan att hon skulle avstängas för en tid om fyra år (med stöd av artikel 10.2.1 IDR). Baserat på Svenska Friidrottsförbundet nya policy riskerade Aregawi att avstängas från allt deltagande i landslagssammanhang under den dubbla tiden, dvs. åtta år. För en professionell (eller semi-professionell) idrottsutövare innebär detta slutet på karriären.

Kort tid därefter (den 30 juni 2016), meddelade WADA återigen nya rekommendationer avseende de specifika fall där idrottaren hävdade att substansen tagits före den 1 januari 2016 (<https://www.wada-ama.org/en/resources/science-medicine/>

meldonium-notice-june-30-2016). WADA hade nu fått resultaten från några av de vetenskapliga studier som genomförts avseende substansen och när den avsöndras ur kroppen.

Till följd av WADA:s senaste rekommendationer återkallade DopK den 12 juli 2016 alla dopinganklagelser mot Aregawi hos DoN. Hon hade alltså inte begått någon dopingförseelse och var därmed oskyldig, åtminstone i juridiskt hänseende.

Trots detta valde Svenska Friidrottsförbundet att inte låta henne delta i OS i Rio de Janeiro. Hon respekterade förbundets beslut i alla delar. Hon var bara lättad efter att hon inte längre var anklagad för doping. Hon hade utsatts för en mycket hård mediebevakning alltsedan dopinganklagelserna inleddes i februari 2016. Anklagelserna hade tårt hårt på henne, inte minst mentalt, och hon hade gett upp all sin träning p.g.a. händelsen. Hennes enda önskan var att få återhämta sig i lugn och ro och åter bygga upp sig, både fysiskt och mentalt. Men OS i Rio de Janeiro gick henne förbi. Trots att hon inte längre är anklagad för doping enligt idrottens bestraffningsordning, så lär händelsen förfölja henne framöver, inte minst p.g.a. medias exponering av fallet.

Från idrottarens perspektiv

Professionella (eller semi-professionella) friidrottare på världsnivå lägger ned ett enormt arbete inom sitt yrke. De avsätter alla sina fysiska, mentala och finansiella resurser för att få för att få tävla med världseliten på högsta elitnivå, t.ex. vid ett OS. En idrottare på den här nivån måste förhålla sig till en omfattande mängd regler, både på och utanför arenan, bl.a. tvingande bestämmelser om doping, där idrottaren måste genomgå dopingtester både regelbundet och vid tillfälliga tester, både i och utom tävlan. Alla idrottare förutsätts känna till regelsystemen och idrottens bestraffningsordning, hur komplicerade dessa regler än verkar vara.

En elitidrottarens liv (och försörjning) kan komma till ett tvärt slut när idrottaren anklagas för doping, eller när idrottaren plötsligt avstängs från vidare tävlingar. Doping är ett allvarligt brott och påverkar inte bara idrottaren själv och dennes konkurrenter, utan också själva sporten som sådan. All avsiktlig doping är fusk. Att avslöja doping är dessutom komplicerat, eftersom det kan förekomma i sofistikerade former. Därför har den internationella idrottsrörelsen genom WADA antagit gemensamma bestämmelser mot doping, som kräver strikt ansvar för idrottare som testas positivt för doping. WADA styr regelsystemet och dess tillämpning, i varje sport, i varje land.

Men även om vetenskapen och idrottsvärlden har utvecklat mycket avancerade system för provtagning och kontrollmätning, så är inte alla dopingkontroller ofelbara, och alla positiva dopingprov beror inte på avsiktlig doping eller försummelse från idrottarens sida. Att bli anklagad för doping är varje idrottares mardröm. Bara själva anklagelsen riskerar att idrottaren betraktas som paria i allmänhetens ögon. En elitidrottare, som ägnar i stort sett all sin tid åt träning, tävling och arbete med coacher och lagmedlemmar, är knappast förberedd för den oerhört komplexa process som det innebär att ställas inför en dopinganklagelse, som kan leda till en långvarig avstängning eller rentav uteslutning från sporten (och försörjningen), och ibland t.o.m. straffrättsligt ansvar. Till detta kommer den renommékada som idrottaren drabbas av, och som är i det närmaste omöjlig att reparera.

För svenska professionella idrottare inom lagsporter har på senare år tillkommit kollektivavtal (inom ishockey och fotboll). Resterande svensk idrottsarbetsmarknad är dock fortfarande endast reglerad av lag och individuella avtal. En professionell (eller semi-professionell) ishockey- eller fotbollsspelare som utsätts för disciplinära ingripanden, t.ex. vid en dopinganklagelse, bör ha möjlighet att få visst juridiskt biträde och rådgivning av sitt arbetstagarförbund. Denna möjlighet saknas dock för idrottsutövare i individuella sporter (t.ex. friidrott), som alltså inte har någon etablerad stödfunktion eller support som kan bistå med rådgivning i händelse av en juridisk tvist.

Enligt WADA:s regler ska en dopinganklagad idrottare erhålla en "right to a fair hearing" (WADC 2015, Article 8), innebärande bl.a. att en dopinganklagelse ska handläggas skyndsamt (vilket givetvis är till fördel även för idrottaren). Men i praktiken innebär detta att idrottaren har mycket begränsad tid (och resurser) för att dels kunna bedöma, dels bemöta de anklagelser som han eller hon ställs inför. En anklagelse kan framföras mot idrottaren mitt uppe i ett pågående mästerskap, t.ex. under ett VM eller OS. Idrottaren kan få mycket svårt att finna såväl juridiskt biträde som vetenskaplig expertis, som kan utvärdera och bemöta de anklagelser som hon eller han ställs inför. Idrottarens motpart är ofta en välfinansierad antidopingmyndighet, ett nationellt eller internationellt idrottsförbund eller annan aktör, som kräver omgående sanktioner mot idrottaren, vilka kan få katastrofala konsekvenser för honom eller henne, såväl renommémässigt som ekonomiskt.

Regelsystemet i korthet

WADA är en självständig internationell antidopingorganisation som sedan slutet av 1990-talet fått till uppgift att främja och koordinera kampen mot doping på internationell nivå. WADA inrättades på Internationella Olympiska Kommitténs (IOK) initiativ. WADA antog den första versionen av World Anti-Doping Code (WADC) år 2003. WADC har sedan reviderats 2007 och 2015 (<https://www.wada-ama.org/en/resources/the-code/world-anti-doping-code>). WADC är styrande för alla internationella och nationella organisationer som antagit koden.

RF har implementerat WADC alltsedan begynnelsen och den senaste versionen återfinns i IDR, som trädde i kraft den 1 januari 2015 (<http://www.rf.se/Antidoping/Reglerochstandarder/Antidopingreglementet/>).

I RF:s stadgar (13 kap.) återfinns även allmänna bestämmelser om doping (varvid bl.a. anges att RF är svensk idrotts nationella antidopingorganisation (NADO), och att antidopingverksamheten leds och koordineras av DopK).

Definition av doping – dopingförseelser

Idrottare är personligen ansvariga för att följa regelsystemet i WADC (dvs. svenska idrottare måste följa regelsystemet i IDR). De utsätts regelmässigt för dopingprover, både inom och utom tävlan. Förekomsten av en förbjuden substans i idrottarens kropp innebär en dopingförseelse. Ansvaret är strikt (se IDR 2.1), dvs. det krävs inte att det är visat att idrottaren begått förseelsen med uppsåt eller genom fel, försummelse eller medvetet bruk. Idrottarens eventuella fel eller försummelse beaktas i stället vid påföljdsbestämningen (se artikel 10 IDR). Har idrottaren alltså haft en förbjuden substans i sin kropp vid ett dopingprov, så har en dopingförseelse begåtts. Idrottaren kan därefter försöka begränsa påföljden genom att åberopa t.ex. att intaget orsakats av sabotage från en medtävlare, att substansen funnits i ett felmärkt eller kontaminerat vitamin- eller kosttillskott, att den intagits på uppmaning av idrottarens läkare eller tränare etc. Men en dopingförseelse har under alla förhållanden begåtts så länge som ett positivt dopingprov har lämnats, ansvaret är alltså strikt.

En dopingförseelse kan vidare uppstå om en idrottare brukar eller försöker bruka en förbjuden substans eller förbjuden metod, om idrottaren undandrar sig, vägrar eller underlåter att lämna dopingprov, underlåter att iaktta regler om vistelserapportering, försvårar dopingkontrollprocessen, eller medverkar till distributionen av förbjudna substanser m.m. (se IDR 2.2–2.10).

Kort om dopingkontroll, provanalys och resultatshantering

En dopingkontroll och utredning ska genomföras i enlighet med WADA:s Internationella Standarder för dopingkontroll. Bestämmelser om dopingkontroll, provanalys och resultatshantering återfinns i artikel 5–7 IDR. Dopingkontrollen utförs vanligen genom att idrottaren vid en provtagning (inom eller utom tävlan) får lämna två urinprov (A- och B-prov), som därefter analyseras. Proven skickas till ett WADA-ackrediterat laboratorium, som därefter avger sin analys av A-provet till den berörda antidopingmyndigheten. Om analysresultatet är positivt (och idrottaren inte har någon medicinsk dispens för förekomsten av substansen) ska antidopingmyndigheten skyndsamt underrätta idrottaren och dennes internationella och nationella idrottsförbund jämte WADA om det positiva analysresultatet, vilken dopingförseelse som begåtts och idrottarens rätt att begära analys av B-provet jämte viss annan information (t.ex. tid och plats för B-provet, rätt för idrottaren (eller ombud) att närvara vid öppnande och analys av B-provet samt idrottarens rätt att begära kopior av laboratedokumentationen avseende A- och B-proven). Om idrottaren (mot förmodan) skaffat sig en egen expert, får denne övervaka analysen av B-provet, men inte utföra någon egen oberoende undersökning/analys av B-provet (se närmare IDR 7.3).

Om analysen av A-provet påvisar förekomsten av en förbjuden substans (som inte är en specificerad substans) ska idrottaren avstängas interimistiskt (IDR 7.9). DopK får dessutom offentligt publicera idrottsutövarens identitet så snart idrottsutövaren underrättats om det positiva analysresultatet (IDR 14.3).

Kort om prövning av dopingärenden

Som angivits ovan är RF svensk idrotts nationella antidopingorganisation (NADO) och i RF:s stadgar (13 kap.) anges att doping i samband med idrott är förbjudet i enlighet med bestämmelserna i IDR, som i sin tur är baserat på de tvingande reglerna i WADC 2015. Vid bristande överensstämmelse mellan de två regelsystemen har WADC:s regler företräde. Inom RF leds och koordineras antidopingverksamheten av DopK, som har ansvaret för bl.a. att reglerna om doping efterlevs, dvs. DopK fungerar alltså som en åklagare i bestraffningsärenden.

I artikel 8 IDR, anges bestämmelser om prövning av dopingärenden. Sedan 2007 är Dopingnämnden (DoN) första instans att pröva bestraffningsärenden enligt IDR. Ett beslut av DoN får av part överklagas till Riksidrottsnämnden (RIN). Det föreligger

även vissa möjligheter att hänskjuta ett bestraffningsärende till direktprövning hos CAS (Idrottens skiljedomstol).

Kort om påföljder för dopingförseelser

Som angivits ovan är utgångspunkten vid doping att det föreligger ett strikt ansvar för en idrottare som har lämnat ett positivt dopingprov, dvs. idrottaren har alltid ett personligt "strikt" ansvar för säkerställa att han eller hon inte får i sig en förbjuden substans i sin kropp. Graden av uppsåt eller oaktsamhet beaktas i stället vid påföljdsbestämningen.

Sanktionerna för en dopingförseelse är huvudsakligen *diskvalifikation av tävlingsresultat* och *avstängning*, se artikel 9–12 IDR. Vid dopingtest inom en tävling diskvalificeras en individuell idrottares tävlingsresultat (inklusive förlust av medalj, poäng och priser), se artikel 9 IDR. Om idrottaren testats positivt för doping inom en tävling, ska tävlingsresultaten ovillkorligen diskvalificeras, även om idrottaren kan påvisa ursäktande omständigheter, eftersom det är orättfärdigt att ett tävlingsresultat skulle bestå om det uppnåtts med förbjudna substanser i kroppen, även om idrottaren skulle kunna lämna ursäktande förklaringar. Abeba Aregawi lämnade sitt positiva dopingprov utom tävlan.

Bestämmelserna om *avstängning* återfinns i artikel 10 IDR, som har förändrats genom WADC 2015. Bestämmelserna är inte helt okomplicerade och jag avser inte att här i detalj försöka redovisa dessa, utan hänvisar i stället till *Påföljdsregler enligt det nya antidopingreglementet*, Anders Hübinette (IdrJurFör 2015), med exemplifierat schema om utgångspåföljd vid en förstagångsförseelse.

Som angivits ovan yrkade DopK att Abeba Aregawi skulle *avstängas* under en period om fyra år med stöd av IDR 10.2. Enligt bestämmelsen ska, vid förekomsten av ett positivt dopingprov som *inte* rör en specificerad substans och den anmälda *inte* kan visa att förseelsen *inte* begåtts avsiktligen, utgångspåföljden vara fyra år. Om Aregawi (som intagit en icke specificerad substans) skulle kunna visa att förseelsen inte hade begåtts avsiktligen, skulle avstängningstiden kunna bli två år.

Svårigheterna för en anklagad idrottare att försvara sig

En dopinganklagad idrottare har uppenbara problem redan genom WADA:s (och IDR:s) bestämmelser om bevisning. Som angivits föreligger ett strikt ansvar för idrot-

taren om en förbjuden substans kan påvisas i dennes kropp vid ett dopingprov. Vad som utgör en förbjuden substans framgår av WADA:s årligen publicerade dopinglista. I det här redovisade fallet infördes substansen (meldonium), på dopinglistan den 1 januari 2016. Det är den nationella antidopingmyndigheten som har bevisbördan för att en dopingförseelse har begåtts. Beviskravet är att dopingförseelsen är styrkt på ett för bestraffningsorganet "tillfredsställande sätt", se IDR 3.1. Bevisbördan presumeras dock vara uppfylld om dopingprovet har utförts och hanterats av ett av WADA ackrediterat laboratorium, vilket oftast är fallet, se IDR 3.2.2. WADA:s ackrediterade laboratorier måste nämligen genomföra analysen och hanteringen av dopingprovet enligt WADA:s Internationella Standarder. Idrottaren kan försöka bryta denna presumtion genom att visa att en avvikelse skett från dessa Internationella Standarder. För att kunna lyckas med detta måste idrottaren få tillgång till mycket detaljerad vetenskaplig och teknisk information om laboratoriets tillvägagångssätt vid provtagningen, vilka metoder och processer som använts vid hanteringen av dopingprovet, kompetensen hos laboratoriepersonalen etc. Redan detta torde vara ett oöverstigligt hinder för en anklagad idrottare, som knappast har vare sig kompetens eller resurser för att ens kunna ifrågasätta ett utlåtande från ett sådant laboratorium.

Enligt WADC (IDR 3.2.1) ska även analysmetoder och gränsvärden som har godkänts av WADA efter samråd med forskare "inom relevant vetenskapligt område och som har varit föremål för referentgranskning (peer review)" anses vara vetenskapligt giltiga.

Idrottaren har alltså minimala möjligheter att ens ifrågasätta en dopinganklagelse ur ett vetenskapligt perspektiv. Så länge som ett positivt dopingprov analyserats av ett WADA-ackrediterat laboratorium så presumeras alltså att antidopingmyndigheten har uppfyllt sin bevisbörda för att en dopingförseelse har begåtts. Analysmetoder och gränsvärden som har godkänts av WADA efter samråd med forskare inom relevant vetenskapligt område och som referentgranskats ska vara vetenskapligt giltiga.

Nästa hinder för idrottaren är att försöka försvara sig mot dopinganklagelserna inför bestraffningsmyndigheten. Prövningen av ett dopingärende i DoN och RIN regleras i artikel 8 IDR. DoN är första instans och ett beslut från DoN får av part överklagas hos RIN. Ett bestraffningsärende ska handläggas med största skyndsamhet. Idrottaren har givetvis rätt att yttra sig över en inkommen anmälan från DopK, rätt att få del av handlingar och annat material som åberopas i ärendet, rätt att begära att muntligt förhör ska hållas i ärendet samt även rätt att anlita ombud. Ett beslut

från bestraffningsorganet ska avfattas skriftligen, vare sig beslutet är friande eller fällande. Så långt verkar alltså den juridiska prövningen av idrottarens ärende vara rättssäkert.

Vad som dock bör uppmärksammas är att idrottaren själv måste svara för sina egna kostnader i ärendet – oavsett utgången i ärendet. Endast kostnader för bevisning eller annan utredning som bestraffningsorganet självt beslutat om på eget initiativ svarar bestraffningsorganet för, IDR 8.2.6. Denna regel är enligt mitt förmenande oskälig och i högsta grad osäker ur ett rättssäkerhetsperspektiv. En idrottare, oftast med begränsade finansiella resurser och utan försäkringsstöd (rättsskydd), har inte realistiska möjligheter att kunna försvara sig mot en dopinganklagelse genom att anlita vetenskaplig expertis och juridiskt ombud. **Idrottaren ställs mot en antidopingorganisation med ett enormt kunskaps- och informationsövertag och resurser för att driva en juridisk process.** För professionella (eller semi-professionella) idrottare riskerar en dopinganklagelse att bli slutet på deras yrkesutövning. Även om idrottaren framgångsrikt skulle kunna bemöta en dopinganklagelse, så får idrottaren alltså inte någon som helst ekonomisk kompensation för de kostnader och den skada som han eller hon drabbats av till följd av anklagelsen. Inte minst av denna anledning bör det ifrågasättas om det är ett rättssäkert system som idrottens bestraffningsregler faktiskt tillhandahåller idrottaren. I Abeba Aregawis fall utsattes hon dels för en långvarig interimistisk avstängning, dels en mycket hård massmedial bevakning. Trots att anklagelserna drogs tillbaka i brist på vetenskapligt stöd fick hon inte tävla för Sverige i OS och inte heller ersätts hon för de kostnader som ärendet orsakat henne.